

UDK: 355.01(569.1)
Bibliid: 0025-8555, 71(2019)
Vol. LXXI, br. 4, str. 447–475

Pregledni rad
Primljen 21. oktobra 2019.
Odobren 2. decembra 2019.
DOI: <https://doi.org/10.2298/MEDJP1904447V>

Fizionomija rata u postmoderni: studija slučaja sirijskog oružanog sukoba

Milinko S. VRAČAR¹

Apstrakt: Rad na primeru sirijskog konflikta analizira da li su i u kojoj meri *definiens*-i rata, u formi oružanog nasilja i političke prirode, i dalje ostali čvrsto utkani u onaj deo fizionomije rata koju Karl fon Klauzevic objašnjava kao objektivnu ili nepromenljivu. Transformacija rata, kao rezultat sveukupnih društvenih promena u postmoderni, odražava značajne promene u njegovoj fizionomiji. Zbog toga autor koristi komparativnu analizu kako bi utvrdio razliku između karakteristika modernih i postmodernih ratova, a kao analitički alat koristi fundamentalna pitanja koje rat postavlja u svim vremenima – između koga se on vodi, zašto se vodi, zbog čega se vodi i, poslednje, kako se vodi. U slučaju oružanog sukoba u Siriji, autor zastupa tezu da odgovori na navedena pitanja ukazuju da je priroda rata ostala ista, a da se promenio samo njegov karakter, naročito u pogledu konceptualnog pristupa koji se zasniva na smanjenoj delotvornosti vojnog a povećanju drugih instrumenta moći u dostizanju krajnjih stratejskih ciljeva rata. Autor opovrgava tvrdnje teoretičara i stratega zastupnika teorijskog pravca novih ratova o tome da se karakteristike postmodernih ratova fundamentalno razlikuju od onih klasičnih iz perioda moderne, koje oni smatraju „starim” ratovima.

Ključne reči: fizionomija rata, stari ratovi, novi ratovi, postmoderna, sirijska kriza.

Oružani sukobi u postmoderni: „stari” ili „novi” ratovi?

Aktuelna kriza u Siriji predstavlja „epicentar” kompleksne i po obimu znatno šire bliskoistočne krize započete 2011. godine na talasu nasilnih događaja

¹ Autor je istraživač saradnik u Institutu za stratejska istraživanja Univerziteta odbrane, Beograd.
E-pošta: milinko.vracar@mod.gov.rs

poznatih kao Arapsko proleće.² Do sada je rezultovala velikim materijalnim razaranjem, sa gotovo pola miliona izgubljenih života i deset miliona izbeglica. Bezbednosne i druge implikacije krize odavno prevazilaze granice Sirije i prelivaju se, posredno ili neposredno, u region i druge prostore evroazijskog kontinenta. Time ona nesumnjivo zadobija prefiks regionalne i globalne. Posmatrano kroz realpolitičku prizmu, ulozi i posledice krize su veliki, a možda i presudni u aktuelnoj preraspodeli moći regionalnih i velikih sila. Tok krize, a naročito njen ishod, nesumnjivo će uticati na uspostavljanje drugačijeg globalnog poretka u odnosu na onaj kakav danas poznajemo. Zato su bezbednosni, geopolitički i drugi aspekti sirijske krize, posebno na regionalnom i globalnom nivou, svakako razlog zbog kojih je ona neprestano u fokusu brojnih analiza i procena.

Posmatrano kroz prizmu strateških studija, sirijska kriza zavređuje pažnju po još jednom, vrlo važnom segmentu. Pored posthladnoratovskih oružanih sukoba na prostoru bivše Jugoslavije, Avganistana, Iraka, Libana, Gruzije i, poslednjih godina, Ukrajine, karakteristike oružanog sukoba u Siriji analiziraju se unutar debata koje reprezentuju novi teorijski pravac poznat po zagovaranju koncepta „novi ratovi”. Tridesetak godina unazad, ovaj pravac se razvija na postavkama različitih ideja o novoj vrsti ratova, poput netrojstvenog rata, četvrte generacije modernog ratovanja, narodni rat, hibridnog ratovanja i drugih. Navedeni pojmovi odražavaju intenciju stratega i teoretičara rata da ukažu na promene karakteristika savremenih oružanih sukoba koje se ne mogu objasniti klauzevicevskim postavkama klasične teorije o ratu. Prema njima, te karakteristike čine postmoderne ratove „novim”, suštinski drugačijim od klasičnih modernih ratova koje oni smatraju „starim”. Postavlja se pitanje koje su karakteristike oružanog sukoba u Siriji? Da li one odražavaju prirodu „starih” ili „novih” formi oružanih sukoba, ili su one, ipak, nešto između?

Na ovo pitanje nije jednostavno pružiti odgovor, a, verovatno, to trenutno nije ni moguće, s obzirom da ne postoji opšta saglasnost o tome šta su to novi ratovi. Iako se smatra da su karakteristike klasičnih ratova iz doba moderne dobro poznate, još uvek ne postoji potpuno razumevanje postmodernih ratova. Izostanak jasnih predstava o tome šta to ove ratove čini specifičnim i, time, znatno drugačijim u odnosu na klasične ratove, koji se smatraju starim, onemogućava njihovu distinkciju i nameće pitanje da li su postmoderni ratovi zaista „novi” ili su samo nastavak starih ratova u drugom obliku. Nesporno, rat se kroz istoriju stalno menjao i to se dešava i dalje, jer je on odraz vremena u

² Više o Arapskom proleću videti u: Slobodan Janković, „Arapsko proleće i mogućnost prekrajanja postojećih granica u arapskom svetu”, *Međunarodna politika*, god. LXIV, br. 1152, oktobar–decembar 2013, str. 74–90.

kome se odvija. Tako se rat u postmoderni, nesumnjivo, izmenio u odnosu na one iz perioda moderne, a i sami ratovi u moderni kontinuirano su se menjali i međusobno razlikovali usled uticaja, pre svega, tehničko-tehnološkog ali i sveukupnog društvenog razvoja.³ Bez obzira na razlike, svi moderni ratovi i dalje su odražavali fundamentalna načela klasične teorije o ratu koje je još početkom 19. veka ustanovio pruski general Karl fon Klauzevic (Carl von Clausewitz), u svom i danas veoma uticajnom delu *O ratu*.⁴ Kada se danas govori o podeli modernih i postmodernih ratova na „stare” i „nove”, klasifikatorski kriterijum mora da odražava ne bilo koje već njihove suštinske razlike koje se ne mogu u potpunosti objasniti klasičnom teorijom.

Na problem nove klasifikacije ratova jasno ukazuje činjenica da između stratega i teoretičara rata još uvek ne postoji saglasnost po pitanju da li se tokom poslednjih decenija u ratu nešto suštinski promenilo da bi trebalo postmoderne ratove razumevati kao nove. Različitost percepcija po tom pitanju toliko je izražena da među njima ne postoji saglasnost čak ni oko ontološkog pitanja šta je to danas rat, odnosno koji je njegov specifikum u odnosu na druge oblike društvenih sukoba.⁵ Pojedina mišljenja kreću se, čak, toliko daleko da ukazuju da rat više i ne postoji. Na osnovu ličnih iskustava iz postmodernih ratova ovu tezu zastupa britanski general Rupert Smit (Rupert Smith), prema kojem „sukobi nesumnjivo postoje širom sveta, našta ukazuju, između ostalog, događaji u Iraku, Avganistanu, Kongu, palestinskim teritorijama itd., ali, rat kao borba na bojnopolju između žive sile i mašinerije, rat kao masovni odlučujući događaj u međunarodnom sporu, takav rat više ne postoji”.⁶

Naveden stav ukazuje na problem klasične teorije da objasni prirodu postmodernih ratova. Razmatranje karakteristika nedavno okončanih i još uvek aktuelnih posthladnoratovskih oružanih sukoba na prostoru bivše Jugoslavije, Avganistana, Iraka, Libana, Gruzije, Libije, Ukrajine i Sirije navodi pojedine teoretičare i stratege na razmišljanje koje je suprotno od tradicionalnog

³ Sam period moderne obeležen je sa najmanje tri generacije ratovanja koje se razlikuju prema načinu vođenja, prvenstveno usled uvođenja u upotrebu savremenog naoružanja (William Lind, “The Changing Face of War: Into the Fourth Generation”, *Marine Corps Gazette*, October 1989, p. 22).

⁴ Klauzevic, *O ratu*, Vojno delo, Beograd, 1951.

⁵ Više u: Milinko Vračar, „Razmatranje adekvatnog teorijsko-epistemološkog pristupa u istraživanju fenomena hibridnog ratovanja”, *Vojno delo*, god. LXIX, br. 7/2017, str. 292–307.

⁶ Rupert Smith, *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*, Alfred A. Knopf Book, New York, 2007, p. 13.

Klauzevicevog poimanja rata. Klauzevic ga, pojednostavljeno, posmatra kao krajnji i odlučujući napor država u dostizanju političkih ciljeva, odnosno kao instrument politike koji se otelotvoruje kroz strahovit čin nasilja, to jest gramatiku „metaka i čaura”. Ovakvim pogledom na rat Klauzevic je uspostavio fundamentalna načela klasične teorije o ratu odnosno njegove *definiens*-e u formi „akta fizičke sile i političke prirode”.⁷ Posmatrano kroz objektiv strategijske paradigme, navedeni *definiens*-i prevashodno ukazuju na sredstvo ili instrument moći koje se primarno koristi u ratu kao i na krajnji cilj kome se u njemu teži, a on je političke prirode.

Klasična ili „modernistička” teorija o ratu zastupa stanovište da je suština rata zasnovana na sili, fizičkom ili oružanom nasilju. Njen osnovni moto glasi „pobediti protivnika u bici, na bojnopolju”. Zato je kvantum vojne moći ono što dovodi do postizanja političke pobjede ili krajnjeg strategijskog cilja u ratu. Prema ovoj teoriji bez oružane borbe nema rata kao društvene pojave te ona predstavlja neizostavni sadržaj svakog pravog rata. To ne znači da ostali sadržaji, ekonomski, politički, propagandni i drugi nisu značajni. Ali, u periodu moderne, vojna moć i njena konverzija u formi primene oružane sile, bile su udarna pesnica kojom se u ratu dolazilo do krajnjeg cilja, odnosno do nametanja sopstvene volje protivniku. Danas u postmoderni, međutim, uloga nevojnih sadržaja i njihov uticaj na krajnji ishod rata sve više raste, ali klasična misao i dalje zastupa stav da rat „nužno sadrži oružanu borbu, što ga izdvaja od drugih i njemu sličnih pojava i procesa i što ga čini prepoznatljivim”.⁸

Klasična teorija, takođe, naglašava i drugu suštinsku dimenziju rata. Prema Klauzevicu, ali i drugim klasicima, rat predstavlja politički instrument, akt sile kako bi se protivniku nametnula volja, a ona je uvek u političkoj dimenziji. Dakle, u ratu upotreba oružane sile nije sama sebi svrha jer su ciljevi rata političke prirode. Stoga razmatranje rata van konteksta politike je besmisleno, a ako se to čini može se govoriti samo o kolokvijalnoj upotrebi termina „rat” ili o primeni fizičke sile koja nema prefiks „političkog”. Fundament klasične teorije o ratu i strategiji predstavlja politička usmerenost fizičke (oružane) sile zarad dostizanja krajnjih ciljeva te „političko”, pored „sile”, čini drugi *definiens* rata.

Klauzevicevo poimanje rata, kao akta sile i političkog instrumenta, nesumnjivo, i dalje predstavlja dominantno polazište strateškog promišljanja upotrebe oružane sile u međunarodnim odnosima, naročito od strane donosioca ključnih odluka u političkim i vojnim krugovima zapadnih zemalja. Ipak, sve više

⁷ Više u: Klauzevic, *O ratu*, op. cit., str. 41–55.

⁸ Slobodan B. Mikić, *O ratu*, Prometej, Novi Sad, 2006, str. 50–51.

su prisutna mišljenja koja osporavaju njegove *definiens*-e rata pri čemu pojedini teoretičari i stratezi ukazuju da strateško promišljanje zasnovano na klauzevicevskoj logici rata dovodi do formulisanja i implementacije neuspešnih strategija. Strateški neuspesi konvencionalnih armija zapadnih sila tokom druge polovine 20. veka i, posebno, početkom 21. veka u asimetričnim oružanim sukobima sa komparativno daleko slabijim vojnim protivnicima, nedržavnim akterima, poput Al Kaide, Talibana ili Hezbolaha, podstakli su teoretičare, a posebno stratege, da razmišljaju na sasvim drugačiji način o fenomenu rata, tačnije o nedelotvornosti upotrebe oružane sile u postmoderni. Američki pukovnik Džon Varden (John Warden) zastupa mišljenje da „borba (primena oružane sile) nije suština rata, pa čak nije ni njegov poželjan deo. Pravu suštinu čini ono što je neophodno da se uradi kako bi neprijatelj prihvatio naš cilj kao svoj cilj”.⁹ Slična razmišljanja moguće je uvideti i kroz različita objašnjenja koncepta hibridnog ratovanja. U jednom od njih se navodi da je

(...) u „hibridnom ratu” naglašena uloga nevojnih sredstava subverzivne prirode. U idealnom slučaju, napadajuća država „ne treba eksplicitno da koristi vojnu silu”. Cilj napadača je da kontroliše umove političkog rukovodstva i stanovništvo napadnute države. Ako se koristi vojna sila, ona se koristi tajno.¹⁰

Promene karakteristika postmodernih ratova i strateški neuspesi zapadnih sila navele su teoretičare, poput Martina van Krevelda (Martin van Creveld) i Meri Kaldor (Mary Kaldor), da ospore „političko” kao drugo suštinsko određenje rata, odnosno njegov drugi *definiens*. Za razliku od Klauzevica, dvoje autora tvrde da postoje i drugi razlozi zbog kojih se danas vode ratovi, kao što su „identitet, pravda, opstanak itd.”¹¹ Džon Kigan (John Keegan) ide dalje iznoseći stav da rat čak nikada i nije bio stvar politike, ni u periodu moderne, već da je oduvek bio odraz kulture.¹²

Promena percepcije političke prirode i uloge oružane sile u postmodernim ratovima ukazuje na izuzetno kompleksan problem savremene teorijske misli s obzirom da osporava tradicionalno klauzevicevsko razumevanje rata. Ipak, značajan broj teoretičara, poput Kolina Greja (Colin Gray), Antulija Ečevarije (Antulio Echevarria) i drugih, i dalje čvrsto zastupa postavke klasične teorije

⁹ John Warden, “The Enemy as a System”, *Airpower Journal*, Vol. IX, No. 1, Spring 1995.

¹⁰ “Hybrid warfare: A new phenomenon in Europe’s security environment”, Jagello 2000 for NATO Information Centre in Prague, 2015.

¹¹ Prema: Martin van Kreveld, *Transformacija rata*, JP Službeni glasnik i Fakultet bezbednosti, Beograd, 2010, str. 49–55; Meri Kaldor, *Novi stari ratovi – organizovano nasilje u globalizovanoj eri*, Beogradski put, Beograd, 2005, str. 13–29.

¹² John Keegan, *A History of Warfare*, Vintage Books, New York, 1994, pp. 3–60.

tvreći da je suština rata ostala ista, dakle politička i nasilna, dok je samo njegova forma promenjena u skladu sa uticajima okruženja u kojem se odvija.¹³ Kritikujući validnost novih teorija u objašnjenju postmodernih ratova Ečevarija iznosi da

(...) događaji u Ukrajini, Siriji i Iraku poprimaju iznenađujuće preokrete što mnoge stručnjake navodi na zaključak o pojavi novog oblika rata, poput „hibridnog” ili rata u „sivoj zoni”. U stvari, ovakav oblik rata i dalje predstavlja primenu klasične strategije prisile koja, poboljšana razvojem tehnologija, pogađa brojne slabosti bezbednosne strukture Zapada.¹⁴

Ečevarija smatra i da se nove teorije, suštinski drugačije od klasične, temelje na fundamentalnom nerazumevanju neprikosnovene Klauzevicevske misli.¹⁵

Kao zaključak, u nedostatku spoznaje da li se nešto u postmodernim ratovima suštinsko izmenilo ili nije, sa sigurnošću se jedino može reći da još uvek nije moguće utvrditi koji je to ključni klasifikatorski kriterijum kojim bi se izvršila jasna podela ratova na stare i nove. Posledično, time se ni sirijski oružani sukob ne može svrstati u okvir kategorije novih ratova, iako jedna grupa analitičara to uporno pokušava.¹⁶ Zato se u analizi rata u Siriji treba voditi drugačijom logikom. Umesto intencije ka njegovom kategoričnom svrstavanju u pojmovne okvire starih ili novih ratova, saznanja o karakteristikama sirijskog oružanog sukoba i svih ostalih sukoba iz posthladnoratovskog perioda treba koristiti upravo u cilju traganja za saznanjem da li taj ključni kriterijum zaista postoji, odnosno da li su se *definiens*-i rata promenili.

Fizionomija rata – šta se menja a šta ostaje isto?

Kako pristupiti analizi postmodernih oružanih sukoba? Odnosno, kako, na sistematičan način, uočiti i objasniti razlike njihovih karakteristika u odnosu na

¹³ Antulio J. Echevarria, *Clausewitz and Contemporary War*, Oxford University Press, New York, 2007; Colin S. Gray, *The Strategy Bridge: Theory for Practice*, Oxford University Press, New York, 2011, pp. 25–30; Colin S. Gray, “How Has War Changed Since Cold War”, *Parameters*, Spring 2005, U.S. Army War College, p. 17.

¹⁴ Antulio J. Echevarria, *Operating in the Gray Zone: An Alternative Paradigm for US Military Strategy*, Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2016, p. 1.

¹⁵ Antulio J. Echevarria, *Fourth-Generation War and Other Myths*, Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2005, <https://ssi.armywarcollege.edu/pdffiles/pub632.pdf?fbclid=IwAR1IGbj-2EjcZBam5fb2ijpi9FYFTHixEexUbGrmT2keGZbM7EL39IYimMY>, p. 6.

¹⁶ Artur Malantowicz, “Civil War in Syria and the ‘New Wars’ Debate”, *The Amsterdam Law Forum*, Vol. 5, No. 3, 2013, pp. 52–60.

klasične ili stare ratove, i da li u odnosu na njih postoje karakteristike koje se mogu smatrati suštinski drugačijim? Analitički model, koji bi se u ovu svrhu koristio, morao bi biti zasnovan na razmatranju fundamentalnih pitanja koje rat postavlja u svim vremenima: između koga se on vodi, zašto se vodi, zbog čega se vodi i, poslednje, kako se vodi.¹⁷ Kako iznosi Martin van Kreveld

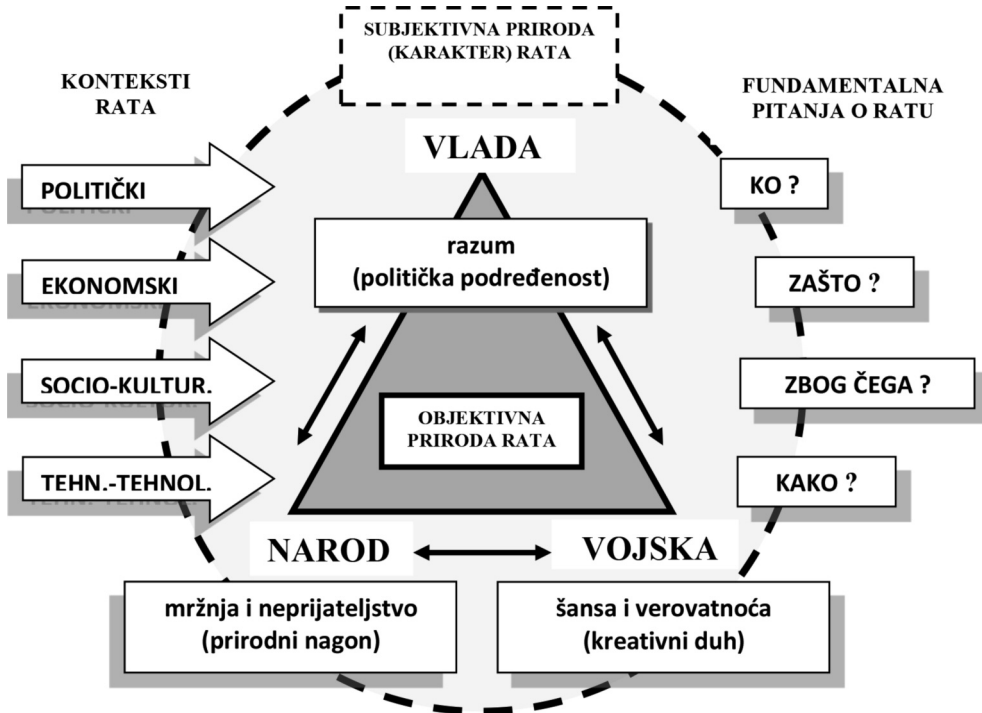
(...) bez obzira što se ova pitanja smatraju isuviše filozofskim, čak i nevažnim za praktični posao rata, jasno je, ipak, da se nijedna ljudska aktivnost ne može odvijati, a kamoli uspešno izvesti, bez temeljnog razumevanja načela (zakonitosti) koja se u njoj sadrže.¹⁸

Dakle, prema Kreveldu, fundamentalna pitanja o ratu odražavaju njegove zakonitosti te su, kao takva, od ključnog značaja za spoznaju njegove suštine i totaliteta kao društvenog fenomena. Odgovori na ova pitanja omogućavaju celovito saznanje o tome ko su subjekti koji učestvuju u ratu (akteri), šta do rata dovodi (uslovi), šta ga konkretno pokreće (uzroci), čemu se u njemu teži (ciljevi) i, poslednje, koja je logika ili način njegovog odvijanja (koncepti). Totalitet rata može se razumeti i kao njegova fizionomija koja predstavlja sveobuhvatni sintetički pogled na njegove karakteristike. Saznanja o tim karakteristikama mogu se dobiti upravo kroz odgovore na navedena fundamentalna pitanja. Tek konkluzivnim odgovorom na njih stvara se mogućnost pružanja celovitog odgovora na pitanje šta je to rat ili, konkretno, o kojoj vrsti rata je reč. Isto tako, analizirajući elemente fizionomije rata u različitim istorijskim epohama, na primer, u moderni i postmoderni, može se zaključiti da li se nešto u postmodernim ratovima promenilo i, ako jeste, da li je to ključno da bi se oni smatrali novim.

¹⁷ Martin van Kreveld, *Transformacija rata*, op. cit., str. 11.

¹⁸ Navedeno prema: *ibid.*

Dijagram 1: Promenljiva i nepromenljiva priroda (karakter) rata iz ugla jednog aktera u sukobu

U aktuelnim raspravama o transformaciji rata često se upotrebljava sintagma „promena fizionomije rata”. Međutim, ostaje nejasno da li se ona u postmodernim ratovima izmenila u potpunosti ili u samo jednom njenom segmentu, uključujući, možda, baš onaj koji se odnosi na *definiens*-e rata. Da bi se odgovorilo na ovo pitanje moramo se vratiti na klasičnu teoriju i pomoću nje pojasniti u kojem delu fizionomije rata se ti *definiens*-i nalaze. Prema klasičnoj teoriji, totalitet ili fizionomija rata obuhvata njegove promenljive i stalne karakteristike. Time se, sasvim jasno, ukazuje na to šta se u ratu menja a šta, kroz vreme, ostaje trajno i nepromenljivo. Fizionomija rata ukazuje na njegovu dvojaku prirodu koju Klauzevic objašnjava kao objektivnu i subjektivnu (Dijagram 1). Objektivna priroda je ona koja je esencijalna, permanentna i nepromenljiva u odnosu na vreme i sredinu njegovog odvijanja. Unutar nje stalno su prisutne sile ili zakonitosti koje vladaju između trajnih elemenata rata, predstavljenih u vidu trojstva. Prva je sila mržnje i neprijateljstva, kao slepi prirodni nagon. Druga je igra šansi i verovatnoće, kao domen kreativnog duha vojskovođe (stratega), a treća je

razum koji ukazuje na podređenost rata politici.¹⁹ Kako Klauzevic iznosi, prva sila pripada najviše narodu, druga vojskovođi i njegovoj vojsci, dok treća najviše vladi.²⁰ Time Klauzevic sasvim jasno ukazuje na aktere (političko rukovodstvo, stanovništvo i oružane snage) čije je prisustvo u svakom ratu neizostavno, zatim na primarno sredstvo u ratu u formi fizičke (oružane) sile, koja je vezana za vojsku i, poslednje, na podređenost rata (upotrebe oružane sile) političkom cilju ili svrsi.

Mada su navedene sile, u formi primarnog „trojstva“, i njima imanentni akteri, u formi sekundarnog „trojstva“, stalno prisutne unutar rata, što čini njegovu nepromenljivu prirodu, intenzitet tih sila, ipak, nije uvek isti i neposredno zavisi od uticaja različitih konteksta odvijanja oružanih sukoba. Budući da se ratovi ne pojavljuju i ne odvijaju sami od sebe, konteksti su veoma važni za njihovo razumevanje. Kako iznosi Kolin Grej „istorija ratovanja nema smisao ako sadrži priču o upotrebi sile koja je lišena konteksta“.²¹ Konteksti rata, poput onih najvažnijih – političkog, ekonomskog, socijalno-kulturnog i tehničko-tehnološkog – promenljivi su i odražavaju obeležja vremena i sredine u kojima se oružani sukobi odvijaju. Na taj način, uticajem na stalne elemente tzv. trojstva, primarne i sekundarne, oni oblikuju rat, odnosno njegovu dinamiku i intenzitet, obim i izgled.²² Time se konstituiše subjektivna priroda rata koja je sklona promenama i ona ukazuje na karakter svakog konkretnog rata ponaosob.

Fizionomiju rata, tačnije njegov karakter, ne oblikuje samo uticaj konteksta na trojstvo sila koje deluju unutar samo jednog aktera. Rat je sukob, dvosmeran proces, dinamična i kompleksna interakcija tih istih sila između najmanje dva aktera u tom sukobu (Dijagram 2). Pored značajnog uticaja različitih konteksta odvijanja oružanih sukoba na trojstvo svakog aktera ponaosob, karakter rata, svakako, određen je i odnosom sukobljenih strana, odnosno prirodom ili karakteristikama tih aktera. Njih pokreću različiti motivi ili potrebe, oni ispoljavaju različite interese, a njihov kvantum vojne i druge moći je različit. U zavisnosti od toga ko se nalazi na suprotstavljenim stranama, intenzitet sile mržnje i neprijateljstva, šanse i verovatnoće i, na kraju, razuma biće jači ili slabiji. Saglasno tome, politički ciljevi zaraćenih aktera biće drugačiji a, posledično, i intenzitet i način (koncept) upotrebe oružane sile. Čime se to objašnjava?

Politika je ta koja sprečava da rat ne eskalira u apstraktni oblik, u kome je neobuzdan i sam sebi cilj. U apstraktnom obliku rat teži potpunom uništenju

¹⁹ Više u: Klauzevic, *O ratu*, op. cit., str. 41–55.

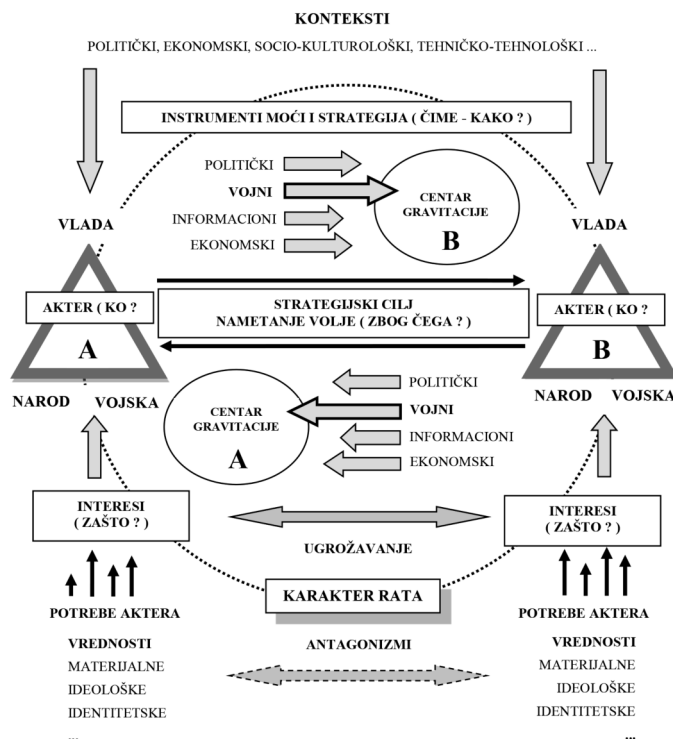
²⁰ Ibid.

²¹ Colin S. Gray, *War, Peace and International Relations: An Introduction to The Strategic History*, Routledge, London and New York, 2007, pp. 1–3.

²² “Joint Doctrine Note 1–18”, United States Joint Chiefs of Staff, April 2018, p. I–1.

neprijatelja ili makar njegove vojne sile, što je osnovni uslov za postizanje pobeđe. U takvom ratu ne postoji princip umerenosti. Za razliku od apstraktnog, svaki konkretni ili realan rat inspirisan je određenim političkim motivima koji imaju tu moć da učine da nasilje u ratu ne „eksplodira” do krajnjih granica, nego da „pulsira”. Podređenost rata političkom cilju sputava ili pojačava intenzitet upotrebe sile u zavisnosti od prirode tog cilja. Upravo to pulsiranje nasilja, uslovljeno političkom svrhom, dovodi nas do Klauzevicevog određenja rata kao instrumenta politike, odnosno nastavka politike drugim sredstvima.²³ Kod aktera kod kojih vlada snažna sila mržnje i neprijateljstva politički cilj je takav da se kreće, čak, i do granica potpunog fizičkog uništenja neprijatelja, što implicira brutalnu i neobuzdanu upotrebu oružane sile koja teži svom apstraktnom obliku. U suprotnom, ako je sila mržnje i neprijateljstva mala i politički cilj će biti ograničeniji, umereniji, a, samim tim, i primena oružane sile će biti manjeg intenziteta.

Dijagram 2: Prikaz fizionomije rata kroz objektiv strategije

²³ Više u: Klauzevic, *O ratu*, op. cit., str. 53, 500, 520–521.

Može se zaključiti da je fizionomija rata kompleksna i oblikovana uticajima mnogobrojnih faktora. Međutim, bez obzira na njenu formu, odnosno kakav je intenzitet sila mržnje i neprijateljstva, šansi i verovatnoće i, na kraju, razuma, fizionomija rata je prema klasičnoj teoriji uvek dvojake prirode. Esencijalna ili objektivna priroda rata je nepromenljiva, a unutar nje se podrazumeva nužno postojanje svih navedenih sila trojstva koje čine suštinu rata i određuju njegove *definiens*-e. Oni su sadržani u formi „akta nasilja” ili primene oružane sile i „političke prirode”, u smislu podređenosti rata političkom cilju ili svrsi. Zato Klauzevic definiše rat kao „akt fizičke sile kako bi primorali protivnika da se povinuje našoj volji”, a nametanje volje je uvek u političkoj dimenziji jer, kako iznosi, „rat je nastavak politike drugim sredstvima”.²⁴ I to je ono što se u ratu ne menja, bez obzira na vreme i sredinu njegovog odvijanja.

Subjektivna priroda ili karakter rata jeste ono što je sklonu promenama pod uticajem različitih konteksta odvijanja oružanih sukoba. Zato Klauzevic rat naziva „pravim kameleonom”.²⁵ Karakter rata odražava rezultantu sila trojstva u fizičkoj, kognitivnoj i moralnoj sferi rata, odnosno ukazuje na to ko i na koji način vodi rat jer obuhvata sve one elemente kao što su oružane snage, bilo državnih ili nedržavnih aktera, njihove strategije i doktrine, oružje i druga sredstva, moral ili želju za borbom, vojne i političke ciljeve, prostor u kome se ratovi odvijaju (more, kopno, vazduh, informacioni prostor, kosmos), kao i mnoge druge elemente. Sve to zajedno čini svaki rat jedinstvenim odnosno drugačijim u odnosu na druge.²⁶

Postavlja se pitanje da li se u postmoderni, ipak, nešto suštinsko promenilo, kako tvrde zagovornici teorijskog pravca novih ratova. Da bi se dobio odgovor na ovo pitanje trebalo bi analizirati kako se fundamentalna pitanja o ratu – ko, zašto, zbog čega i kako – odražavaju kroz fizionomiju sirijskog rata. Sagledavanje ovog pitanja je od suštinske važnosti sa aspekta razumevanja neslaganja stratega i teoretičara o tome da li se nešto ključno promenilo u onom segmentu Klauzeviceve nepromenljive objektivne prirode koja uspostavlja njegove *definiens*-e. Svakako, ako su se *definiens*-i promenili, onda se postmoderni ratovi mogu odrediti kao potpuno novi, fundamentalno drugačiji u odnosu na one iz perioda moderne i, svakako, pre njih. U suprotnom, oni će predstavljati samo nastavak starih ratova u drugom obliku.

²⁴ Više u: Klauzevic, *O ratu*, op. cit., str. 41–55.

²⁵ Ibid.

²⁶ Prema: Antulio J. Echevarria, *Globalization and the Nature of War*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2003, <https://ssi.armywarcollege.edu/pdffiles/PUB215.pdf>, pp. 7–8.

U svrhu dobijanja saznanja kakva je fizionomija sirijskog oružanog sukoba ona se mora staviti u kontekst strategijske paradigme iskazane kroz relaciju ciljeva (krajnje željeno stanje), sredstava (instrumenata moći) i načina upotrebe tih sredstava (koncepti) zarad dostizanja tih ciljeva (Dijagram 2). Strategijski okvir razmatranja navedene problematike koristi se iz razloga što pojedini teoretičari, a posebno stratezi, uzrok strateških neuspeha velikih (zapadnih) sila, u poslednjih par decenija, traže u nepoznavanju prirode postmodernog rata. Ovu činjenicu van Kreveld objašnjava time da je savremeno strateško promišljanje o fundamentalnim pitanjima rata manjkavo, uz to, ukorenjeno u klauzevicevskoj slici sveta koja je ili zastarela ili pogrešna.²⁷ S obzirom na različite percepcije šta se to u postmodernim ratovima promenilo a šta ostalo isto postavlja se pitanje da li je Kreveldovo mišljenje u potpunosti ispravo ili ne.

Zato, analiza fizionomije sirijskog oružanog sukoba kroz strategijski objektiv treba da ukaže da li su strategijski ciljevi zaraćenih aktera, odnosno njihova volja koja se želi nametnuti protivniku, političke ili neke druge prirode. Takođe, analiza treba da ukaže da li se ti akteri, u nastojanju nametanja svoje volje protivniku, primarno oslanjaju na upotrebu oružane sile ili na neke druge instrumente moći. Tačnije, postavlja se pitanje koji je noseći ili odlučujući instrument moći kojim se akteri sirijskog oružanog sukoba koriste u nastojanju dostizanja pobjede ili krajnjeg strategijskog cilja. U cilju dobijanja takvog saznanja rezultati analize sirijskog oružanog sukoba poslužiće za potvrdu ili opovrgavanje različitih hipoteza koje su danas prisutne unutar debata strateških studija.

Prva hipoteza je ona iza koje stoje van Kreveld i Kaldorova i ona glasi da priroda postmodernog rata više nije isključivo politička, čime se osporava prvi Klauzevicev *definiens* rata. Druga je ona iza koje stoji Varden i pojedini zastupnici teorije hibridnog ratovanja i ona glasi da oružana borba više nije suštinski sadržaj rata, čime se osporava njegov drugi *definiens*. Obe navedene hipoteze osporavaju postojanje nepromenljive prirode rata. Treća hipoteza ne osporava Klauzeviceve *definiens*-e rata, ali prihvata činjenicu da je došlo do značajnih promena u njegovoj fizionomiji; ona naglašava sve veću ulogu informacionog instrumenta moći u postmodernim ratovima i značaj prostora njegovog odvijanja u kognitivnoj i moralnoj sferi. Ovu tezu zastupa Džon Krenson (John Krenson) i ona se može sagledati kroz stav da

²⁷ Prema: Martin van Kreveld, *Transformacija rata*, op. cit., str. 11.

²⁸ John G. Krenson, *On Strategy: Integration of DIME in the Twenty-first Century*, Strategic research Project, U.S. Army War College Press, 2012, p. 3.

(...) oružana sila više nije dovoljna za ostvarivanje pobjede, odnosno krajnjeg (političkog) cilja, zato rat mora uključiti korišćenje svih elemenata nacionalne moći, nekada u dodatku oružanoj sili, nekada kao mnogo efikasnije rešenje.²⁸

Četvrta, i poslednja, hipoteza je svakako revolucionarna. Iza nje stoji Rupert Smit i ona glasi da „rat kao borba na bojnopolju između žive sile i mašinerije, kao masovni odlučujući događaj u međunarodnom sporu, više ne postoji”.²⁹ Time on pruža jednu sasvim novu perspektivu sukoba između aktera međunarodnih odnosa u kojima se oružana sila koristi ali ona nije primaran, noseći i odlučujući instrument moći u dostizanju krajnjeg strategijskog cilja. Takvi sukobi se, po svojoj prirodi, ne mogu razmatrati kao ratovi. Potvrdom ili opovrgavanjem navedenih hipoteza pružiće se odgovor na pitanje koje su karakteristike oružanog sukoba u Siriji, da li one odražavaju prirodu starih ili novih formi oružanih sukoba, ili su one, ipak, nešto između.

„Političko” kao definiens rata: ko, zašto i zbog čega vodi rat u Siriji?

Kao uzrok aktuelne krize u Siriji uobičajeno se iznosi kompleksna politička i socijalna nestabilnost sirijskog društva koja datira još iz šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog veka, dolaskom na vlast Arapske socijalističke partije Baas i generala Hafiza el-Asada na čelo države.³⁰ Na talasu Arapskog proleća kriza je eskalirala 2011. godine u formi nasilnog pokušaja opozicionih snaga da sa vlasti svrgnu autokratski režim porodice el-Asad, tačnije Hafizovog sina Bašara, po istom modelu kako je to prethodno učinjeno u Tunisu, Libiji i Egiptu. Ipak, uzroci krize imaju kako identitetsku (etničku i religijsku), tako i geopolitičku (geostrategijsku i geoekonomsku) dimenziju, i to na unutrašnjem, regionalnom i globalnom nivou. Višedecenijska antizapadna i antiizraelska a, s druge strane, prorуска, proiranska a, u poslednjim decenijama, i prokineska spoljnopolitička orijentacija režima porodice el-Asad, koja pripada šiitskoj alavitskoj manjini u ovoj većinski sunitskoj zemlji, samo je doprinela tome da sirijska kriza dobije i međunarodni karakter.³¹ Zato se ona danas može razumeti i kao niz sukoba preko

²⁹ Rupert Smith, *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*, op. cit., p. 13.

³⁰ Annette Büchs, “The Resilience of Authoritarian Rule in Syria under Hafez and Bashar Al-Asad”, German Institute of Global and Area Studies, *Working Paper*, 97/2009, https://www.giga-hamburg.de/de/system/files/publications/wp97_buechs.pdf.

³¹ Više u: Marko Parezanović, “The Arab Spring as a New Form of Political Overturn”, *The Review of International Affairs*, Vol. LXIII, No. 1147, July–September 2012, pp. 33–50; Slobodan

posrednika (*proxy*) koji se, na globalnom nivou, vode prvenstveno između SAD i Rusije iz geostrategijskih i geoekonomskih razloga, a na regionalnom nivou, pretežno, između sunitske Saudijske Arabije i šiitskog Irana usled religijskih antagonizama.³²

Ne ulazeći dublje u složenost uzroka i njen dosadašnji tok, analiza krize odnosiće se prevashodno na razmatranje prirode krajnjih strategijskih ciljeva njenih aktera. Međutim, pre toga, radi lakšeg sagledavanja predmetnog problema važno je napomenuti da su se u poslednjim godinama izdiferencirala četiri bloka u sukobu. Oni se uslovno nazivaju tako jer u ovom sukobu često ne važi maksima „neprijatelj mog neprijatelja je moj prijatelj”, te se shodno tome pojavljuju paradoksalni savezi, čime se menjaju i konture tih blokova. Ipak, ono što je karakteristično za te blokove je to da se u njima, osim onog koga predstavlja Islamska država, nalaze unutrašnji akteri koje vojno, ekonomski, diplomatski, propagandno i na druge načine podržavaju inostrani akteri, bilo da je reč o velikim i regionalnim silama, drugim državama ili, pak, nedržavnim akterima iz regiona ili onim transnacionalnog karaktera.

U prvom bloku nalazi se sirijski režim sa regularnim oružanim snagama (Sirijska arapska armija) i brojne neregularne provladine milicije. Ove snage podržavaju Rusija kao velika sila, Iran kao regionalna sila i libanska šiitska paravojna formacija Hezbolah i šiitske milicije iz Iraka. U drugom bloku nalaze se relativno sekularne opozicione pobunjeničke snage, odnosno Slobodna sirijska armija, koje podržavaju SAD kao supersila, velike zapadne sile Francuska i Velika Britanija, zatim sunitska Turska kao regionalna sila, zalivske sunitske monarhije Saudijska Arabija i Katar, kao i Jordan. U ovaj blok se može uvrstiti i sunitska islamistička organizacija Džabat al-Nusra, kao podružnica Al Kaide u Siriji, koja je tokom krize uspostavila bliske odnose sa Slobodnom sirijskom armijom i koju takođe podržavaju zalivske monarhije. Ovom bloku pripada i Izrael koji, iako deklarativno neutralan u sukobu, pruža pomoć opozicionim snagama. Trećem bloku pripadaju Sirijske demokratske snage pretežno sastavljene od boraca

Janković, „Arapsko proleće i mogućnost prekranja postojećih granica u arapskom svetu”, *Međunarodna politika*, god. LXIV, br. 1152, oktobar–decembar 2013, pp. 78–79; Fabrice Balanche, *Sectarianism in Syria's Civil War*, The Washington Institute for Near East Policy, Washington, 2018, pp. 3–30.

³² Ian Bremmer, “These 5 Proxy Battles Are Making Syria’s Civil War Increasingly Complicated”, *Time*, 16 February 2018, www.time.com/5162409/syria-civil-war-proxy-battles/, 12/10/2019; Fawaz Gerges, “Saudi Arabia and Iran must end their proxy war in Syria”, *The Guardian*, 15 December 2013, www.theguardian.com/commentisfree/2013/dec/15/saudia-arabia-iran-proxy-war-syria, 12/10/2019.

kurdske etničke manjine i drugih etničkih grupa. Iza njih čvrsto stoje SAD. I poslednji blok čini transnacionalna sunitska islamistička organizacija Islamska država, nastala 2013. godine odvajanjem jednog krila Džabat al-Nusre, koja je protivnik svim stranama u sukobu.³³

Zajednički cilj aktera u prvom bloku je očuvanje teritorijalne celovitosti Sirije i opstanak proruskog i proiranskog režima Bašara el-Asada. Svakako tu su i njihovi partikularni ciljevi. Rusija želi da zadrži politički i ekonomski uticaj i vojno prisustvo u Siriji kao sigurnom tržištu za naoružanje, a preko njenih luka Rusija ima jedini izlaz na Mediteran. Ostanom sekularne vlasti porodice el-Asad sprečava se narastanje sunitskog ekstremizma u regionu koji predstavlja ozbiljnu bezbednosnu pretnju Rusiji u njenom bližem okruženju. Jedan od važnijih ciljeva svakako je i taj što Rusija preko Sirije može da kontroliše energetske koridore Bliskog istoka, a Sirija kao središnja zemlja tog prostora predstavlja njihovu raskrnicu.³⁴ Ekonomski interes Irana je sličan ruskom jer preko šiitskog režima Bašara el-Asada može da uspostavi energetski koridor do Mediterana i dalje ka Evropi. Vrlo važan interes Irana je da se na teritoriji Sirije ne prekine lučni prostor „Šiitskog polumeseca“, koji od Irana, preko Iraka i Sirije ide sve do juga Libana, odnosno do granice sa Izraelom. Time se, između ostalog, omogućava nastavak nesmetane vojne i druge pomoći šiitskom Hezbolahu u sukobu sa „neprikosnovenim“ neprijateljem Irana, Izraelom.³⁵

Zajednički cilj aktera u drugom bloku je rušenje režima Bašara el-Asada. Slobodna sirijska armija, odnosno opozicione snage, žele uspostavljanje svoje političke vlasti koja bi se zasnivala na demokratskim osnovama. Sunitska Turska želi zbacivanje šiitskog režima u Siriji i uspostavljanje svog političkog uticaja preko sunitske većine koji bi joj omogućio znatne ekonomske koristi, pre svega, snabdevanjem energentima iz zalivskih monarhija (preko Sirije do njene teritorije). Takođe, Turska želi da neutrališe prisustvo kurdskih milicija na njenoj granici sa Sirijom i time oslabi kurdski separatizam. Francuska i Velika Britanija,

³³ Gregory Aftandilian, “Security Role for the United States in a Post-ISIS Syria? – Challenges and Opportunities for U.S. Policy”, *Strategic Studies Institute Working Paper*, US War College, 2018; “Syria’s civil war explained from the beginning”, *Al Jazeera*, 14 April 2018, www.aljazeera.com/news/2016/05/syria-civil-war-explained-160505084119966.html, 12/10/2019.

³⁴ Michael Sharnoff, “Why Russia will prevail in Syria”, *The Washington Post*, 29 February 2018, www.washingtonpost.com/news/made-by-history/wp/2018/02/27/why-russia-will-prevail-in-syria/, 09/10/2019; Michael Kofman, Matthew Rojansky, “What Kind of Victory for Russia in Syria?”, *Military Review*, US Army University Press, March–April 2018, pp. 6–9.

³⁵ Payam Mohseni, Hassan Ahmadian, “What Iran Really Wants in Syria”, *Foreign Policy*, 10 May 2018, www.foreignpolicy.com/2018/05/10/what-iran-really-wants-in-syria/, 15/10/2019.

nesumnjivo, žele da uspostave svoj politički uticaj preko sunitske većine i time zadobiju ekonomske koristi, pre svega u energetskejoj politici. Saudijska Arabija i Katar vođene su ekonomskim interesima u pogledu trasiranja energetskih koridora preko teritorije Sirije, ali su posebno zainteresovane za smanjenje uticaja šiitskog Irana u regionu koji, između ostalog, ostvaruje preko režima Bašara el-Asada. Izrael želi da umanji uticaj Rusije i spreči širenje uticaja Irana u regionu i dolazak njegovih i oružanih snaga šiitskog Hezbolaha na granice sa Sirijom, tačnije do Golanske visoravni (koju je anektirao od Sirije 1967. godine). Iz tih razloga u njegovom je interesu zbacivanje režima Bašara el-Asada.³⁶ Islamistička organizacija Džabat al-Nusra želi da uspostavi islamski emirat na teritoriji Sirije sa uređenjem zasnovanom na šerijatskom zakonu.³⁷ Stratezijski cilj SAD usmeren je na kontrolu energetskih koridora na ovom području i smanjenje uticaja rivalskih sila – Rusije, Kine i Irana.³⁸

Za razliku od globalnih i regionalnih aktera u trećem bloku cilj kurdskih snaga nije težišno usmeren ka rušenju režima Bašara el-Asada, već ka uspostavljanju široke političke autonomije etničke kurdske zajednice na severozapadu Sirije. Zarad dostizanja takvog cilja, sekularne Sirijske demokratske snage bile su angažovane u sukobima sa snagama Islamske države, koja je na početku imala jako uporište u tom energetski bogatom području Sirije. Cilj Islamske države je da u Siriji, pored Iraka, uspostavi jezgro budućeg Islamskog kalifata, koji bi se proširio u čitavom prostoru Velikog Bliskog istoka i dela Evrope, a prvi korak ka tome svakako je rušenje el-Asadovog sekularnog režima.³⁹

U ciljevima aktera sirijske krize uočava se da oni proističu iz različitih motiva, odnosno iz potreba da se zadovolje određene vrednosti – bilo da su one materijalne, identitetske (etničke i religijske) ili neke druge prirode. Svi akteri pokazuju, otvoreno ili prikriveno, interes da zadovolje te potrebe. Međutim, ono što se pokazuje kao zajedničko u njihovim ciljevima je „političko”, koga Klauzevic

³⁶ Larry Hanauer, “Israel’s Interests and Options in Syria”, RAND Corporation, Santa Monica (CA), 2016, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PE100/PE185/RAND_PE185.pdf, pp. 3–9.

³⁷ Nikolay Plotnikov and Ivan Mrkić (eds), *Foreign fighters in the ranks of terrorist organizations in Syria and Iraq*, Institute of Oriental Studies (RAN) and Conflux Center, Moscow and Belgrade, 2019, pp. 7–13.

³⁸ Endre Szénási, “Syria: Another Dirty Pipeline War”, *Defence Review*, The Central Journal of the Hungarian Defence Forces, Vol. 145, Special Issue 2017/1, pp. 188–204.

³⁹ Detlof von Winterfeldt, Richard S. John, Johannes Siebert, “Identifying and Structuring the Objectives of the ‘Islamic State of Iraq and the Levant’ (ISIL) and its Followers”, *Decision Analysis*, No. 13(1), March 2016, pp. 26–50.

određuje kao *definiens* rata. Svi akteri u sukobu teže ka zadovoljenju potreba ostvarivanjem krajnjih strategijskih ciljeva političke prirode, jer se oni svode na uspostavljanje svoje volje koja zavisi od opstanka ili zbacivanja aktuelnog režima Bašara el-Asada ili, s druge strane, ostvarivanjem političkog uticaja na režim, kao što je to slučaj sa kurdsom etničkom manjinom. Dakle, sirijski oružani sukob potvrđuje da je „političko” i dalje *definiens* rata i da je čvrsto utkan u njegovu nepromenljivu prirodu. Time se hipoteza Martina van Krevelda i Meri Kaldor u potpunosti opovrgava.

Kada je reč o izmeštanju rata iz političke sfere, bilo da je on shvaćen kao sredstvo pravde, religije ili opstanka, postoji ozbiljno neslaganje između Klauzevicevog i Kreveldovog shvatanja politike i upravo zbog te razlike postoji jaz između njihovih teorija. Shvatanje rata kao nastavka pravde ili religije, a ne politike, posledica je sužavanja političkog okvira. Tamo gde Kreveld vidi državu, vladu ili suverena, Klauzevic nalazi celokupno društvo sa svim njegovim interesima.⁴⁰ Klauzevic iznosi da „politika po sebi nije ništa, već samo upravljač svih interesa, i nju možemo posmatrati samo kao predstavnicu svih interesa čitavog društva”.⁴¹ Istovetno je kada Kaldorova govori da se novi ratovi ne vode više zbog geopolitičkih i ideoloških ciljeva već njih pokreće politika identiteta.⁴² Šta god da su motivi, ratovi se ipak vode kako bi se postigao politički cilj. Tek njegovim ostvarivanjem omogućava se zadovoljenje potreba aktera u materijalnoj, identitetskoj ili nekoj drugoj sferi. Sirijski oružani sukob sasvim jasno ukazuje na to.

„Oružano” kao definiens rata: kako se vodi rat u Siriji?

Globalizacija i informaciona revolucija izmenili su politički, ekonomski, socijalno-kulturni, tehničko-tehnološki kontekst odvijanja oružanih sukoba što je rezultovalo promenom fizionomije rata, posebno u delu koji se odnosi na način njegovog vođenja. Iz tih razloga postavlja se pitanje kako akteri sirijskog oružanog sukoba nastoje da ostvare krajnje strategijske ciljeve, tačnije da li je oružana sila i dalje noseći i odlučujući instrument moći u tom pogledu. Ono na šta ovaj sukob sasvim jasno ukazuje je da se, za razliku od razarajućih totalnih ratova iz perioda

⁴⁰ Srđan V. Starčević i Srđan Blagojević, „Kreveldov spor sa Klauzevicem: da li je smisao rata politički?”, *Srpska politička misao*, vol. 56, br. 2, 2017, str. 124.

⁴¹ Klauzevic, *O ratu*, op. cit., str. 523.

⁴² Meri Kaldor, *Novi stari ratovi – organizovano nasilje u globalizovanoj eri*, op. cit., str. 19.

moderne, od Napoleona sve do Drugog svetskog rata, delotvornost upotrebe oružane sile smanjuje. Kao razlog tome navodi se pojava brojnih ograničenja njene upotrebe.

Institucionalno sprovođenje međunarodnog ratnog prava, pad spremnosti da se učestvuje u ratu u visoko razvijenim demokratskim društvima, snažan uticaj javnog mnjenja (biračkog tela) na donosiocce političkih odluka, opšta neprihvatljivost i osuda kolonijalne vlasti i osvajačkih ratova, osetljivost na žrtve, zatim visoka cena vođenja rata i kontrole osvojenih teritorija a, prvenstveno, ograničenje usled straha od katastrofalnih posledica upotrebe nuklearnog naoružanja, doveli su do smanjenja delotvornosti primene oružane sile u dostizanju spoljnopoličkih ciljeva velikih sila.⁴³ Na to ukazuju ishodi oružanih sukoba u Somaliji (1993), Prvog čečenskog rata (1994–1996), rata u Bosni i Hercegovini (1992–1995), SR Jugoslaviji (1999), Libanu (2006), te u još aktuelnim krizama u Avganistanu (od 2001) i Iraku (od 2003).⁴⁴ Činjenica je da u svim navedenim sukobima velike sile nisu uspele da primenom oružane sile ostvare svoje interese, odnosno da u potpunosti i dugoročno nametnu volju protivniku. Šta je uzrok tome, odnosno šta se to promenilo?

Promenila se volja stanovništva zemalja tzv. Trećeg sveta za pružanjem otpora neokolonijalnim interesima velikih sila. Ona je rezultat njihove emancipacije i pojave snažnog nacionalizma i verskih osećanja kao reakcije na globalističke težnje Zapada da tradicionalnim društvima nametne liberalne vrednosti. U periodu globalizacije, ojačana dostupnošću savremenom naoružanju i sredstvima informacione komunikacijske tehnologije, uz primenu gerilskog (nekonvencionalnog) načina vođenja rata, njihova volja nesumnjivo je doprinela smanjenju delotvornosti superiorne vojne moći velikih sila. U ratu je kvantum vojne moći zaraćenih strana od izuzetne važnosti, ali je on, iznad svega, sukob volja i to je ta dimenzija rata koja je u postmoderni dobila na značaju. Ona obuhvata kognitivnu (saznajnu) a, pre svega, moralnu sferu odvijanja oružanih sukoba.⁴⁵ Većina ratova koji se danas vode su upravo izraz snažne volje

⁴³ Martin van Kreveld, *Transformacija rata*, op. cit., str. 14–21; Džozef S. Naj, *Paradoks američke moći: zašto jedina supersila ne može sama*, BMG, Beograd, 2004, str. 25.

⁴⁴ Milinko Vračar i Jovanka Šaranović, „Transformacija rata na razmeđu 20. i 21. veka”, *Srpska politička misao*, vol. 60, br. 2/2018, str. 140–141.

⁴⁵ Sam Klauzevic naglašava značaj ove dimenzije iznoseći da „ako hoćemo da savladamo neprijatelja, moramo da odmerimo svoje napore prema njegovoj otpornoj snazi. Ona se izražava proizvodom čiji se činoci ne mogu razdvajati, a to su veličina raspoloživih sredstava, odnosno kvantum vojne moći u fizičkoj sferi, i jačina volje koja se nalazi u moralnoj sferi” (Klauzevic, *O ratu*, op. cit., str. 44).

tradicionalnih društava da se suprotstave neokolonijalnim interesima zapadnih sila, te sukob ovih aktera oblikuje fizionomiju postmodernih ratova. Njih pokreću različiti motivi, oni ispoljavaju različite interese, a njihov kvantum vojne i druge moći je asimetričan. Intenziteti njihovih sila mržnje i neprijateljstva, šanse i verovatnoće i, na kraju, razuma su jači ili slabiji. Saglasno tome, i njihovi politički ciljevi su drugačiji a, posledično, i intenzitet i način upotrebe oružane sile. Na taj način treba posmatrati i fizionomiju sirijskog oružanog sukoba.

Akteri, koje pokreću snažni identitetski, verski ili etnički motivi, znatno su motivisaniji za borbu i spremniji na žrtvu u odnosu na one koje pokreću motivi u sferi materijalnih interesa. Za ovakve aktere je karakteristična snažno izražena sila mržnje i neprijateljstva prema protivniku i ona jednako obuzima rukovodstvo, vojne snage i stanovništvo. Oni se bore za opstanak i očuvanje identiteta, bilo da on proističe iz nacionalizma, što je, danas, svojstveno većem delu sirijskog društva, bilo da je produkt verske ideologije koja prožima deo sirijskog društva koji je indoktriniran radikalnom ideologijom islamskih fundamentalista. Nacionalizam ili verska ideologija ovih aktera predstavlja njihov snažan kohezivni faktor i rezultuje snažnim moralom i voljom za borbu. To se pokazalo i u nedavnoj prošlosti. Na primer, nacionalizam je bio važan faktor tvorenja snažnog morala „antikolonijalnih pokreta” u drugoj polovini 20. veka u njihovoj borbi protiv velikih sila, na primer u Alžiru ili Vijetnamu. Isti značaj imala je islamistička ideologija u borbi avganistanskih mudžahedina sa SSSR-om, a danas Al Kaide i Talibana u borbi sa zapadnim snagama u Iraku i Avganistanu ili Džabat al-Nusre i Islamske države u borbi sa snagama režima i velikih sila u sirijskom sukobu. Nacionalizam je takođe snažan pokretač pružanja otpora sirijskog režima u borbi sa brojnim oponentima, bilo velikim i regionalnim silama ili islamističkim kolektivitetima.

Sila razuma kao korektivni politički faktor upotrebe oružane sile znatno je ograničena kod aktera koje pokreću verski motivi, što dovodi do njene brutalne upotrebe prema vojnim snagama protivnika i njegovom stanovništvu. U ovakvim slučajevima rat teži ka apstraktnom obliku. Njihovi politički ciljevi zasnivaju se na tzv. višim, metafizičkim ciljevima čime se njihova opravdanost ne dovodi u pitanje. Oni se mogu javiti čak i u formi potpunog fizičkog istrebljenja protivnika ili proterivanja njegovog stanovništva sa određene teritorije. U sirijskom sukobu ovakve aktere predstavljaju različiti islamistički kolektiviteti, a posebno Islamska država koja je prepoznatljiva po brutalnosti.⁴⁶ Za razliku od njih, sirijski režim i

⁴⁶ Nick Cumming-Bruce, “ISIS Committed Genocide Against Yazidis in Syria and Iraq, U.N. Panel Says”, *The New York Times*, 16 June 2016, www.nytimes.com/2016/06/17/world/middleeast/isis-genocide-yazidi-un.html, 17/10/2019.

deo stanovništva koji ga podržava pokreće snažan nacionalizam u kome nije prisutna iskonska mržnja dok je sila razuma znatno izraženija. Zato njihovi politički ciljevi nisu tako destruktivni, a upotreba sile nije brutalna.

Akteri sirijske krize koje pokreću materijalni motivi prepoznatljivi su u zapadnim silama, pre svega u SAD, Francuskoj i Velikoj Britaniji. Ove sile u poslednjih tridesetak godina vode ratove u prostoru geopolitičkog vakuuma Velikog Bliskog istoka, odnosno od Libije, preko Iraka i Avganistana, sve do Sirije. Ideologija koja pokreće ove aktere je „materijalistički” zasnovan neoliberalizam koji, za razliku od verski fundiranog islamizma, ne izaziva gotovo nikakvu mržnju prema protivniku dok je neprijateljstvo izraženo samo kod političkih elita i vojnih struktura, ali ne i kod stanovništva. U liberalnim zapadnim društvima postoje značajna neslaganja između političkih elita i stanovništva u pogledu motiva, interesa i, na kraju, političkih ciljeva u ratu. Stanovništvo ne prepoznaje opravdanost skupih ratova koje njihove političke elite vode protiv tzv. dalekog neprijatelja od koga ne pretila direktna opasnost po opstanak i razvoj nacije.⁴⁷

Sila razuma je kod ovih aktera veoma izražena i rezultuje ograničenim i ne tako radikalnim političkim ciljevima koji su okrenuti ka ostvarivanju političkog uticaja na protivnika, što se čini smenom „nepodobnog” režima i uspostavljanja novog, lojalnog njegovim interesima. Ova sila proističe iz ekonomske opravdanosti vođenja rata i zavisnosti delovanja političkih elita od stavova stanovništva. Navedena ograničenja upotrebe oružane sile stoga uslovljavaju konceptualni pristup upotrebe oružane sile, koja nije težišno usmerena ka stanovništvu niti je masovna (skupa) prema protivničkim vojnim snagama. Prevažno se upotrebljava radi ojačavanja primarnog delovanja oružanih formacija antirežimskih ili posredničkih snaga koje zapadne sile koriste za svrgavanje „neposlušnih” režima i uspostavljanje novih.

Ono što pokreće Rusiju, kao aktera u sirijskom oružanom sukobu, jeste snažan nacionalizam koji se nakon kraha komunističke ideologije i sovjetskog kolosa devedesetih godina prošlog veka pojavio kao potreba ruskog naroda za vraćanjem nacionalnog dostojanstva i ponovnog statusa Rusije kao imperije. Ovakav osećaj prožima gotovo čitavo rusko biće, od političkih elita, vojnih snaga i većeg dela stanovništva, produkujući time snažan moral njenih snaga za postizanjem pobede u navedenom sukobu. Međutim, kao i druge velike sile, uslovljene brojnim ograničenjima upotrebe oružane sile, pre svega ekonomskim razlozima i stavovima javnog mnjenja, i Rusija je ograničena u pogledu vojnog nastupa, ali ne u tolikoj meri kao zapadne sile.

⁴⁷ Džozef S. Naj, *Paradoks američke moći: zašto jedina supersila ne može sama*, op. cit., str. 25.

Kako se sukobljenost navedenih ideologija održava u praksi sirijskog ratišta? Iskustvo iz Avganistana i Iraka pokazuje da su SAD i druge zapadne sile težišno imale tehnocentričan pristup u logici vođenja rata, oslanjajući se na superiornost svoje vojne moći i uverenje da je ona dovoljna za dostizanje krajnjeg političkog cilja u ratu uništenjem ili onesposobljavanjem vojnih efektivna daleko slabijeg protivnika. Takva strategija se pokazala potpuno pogrešnom. Izbegavajući konvencionalnu vojnu superiornost protivnika, nedržavni akteri izmestili su logiku rata iz fizičke dimenzije, u kojoj dominira vojna moć, stavljajući je u njegovu kognitivnu i moralnu dimenziju. U tom smislu, efekti upotrebe oružane sile koristili su se ne da bi se uništile vojne snage protivnika, jer to nije ni moguće, nego da bi se destabilizovala veza između njegovog stanovništva i političkih elita i da bi se oslabio moral oružanih snaga.⁴⁸ Danas se ovakva logika koristi i u Siriji.

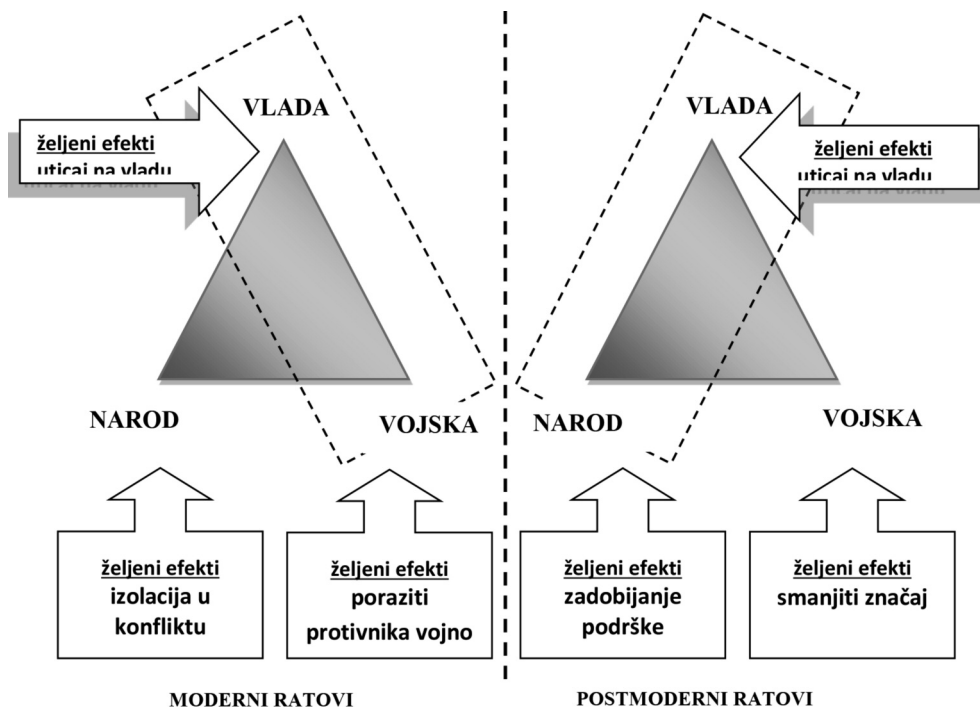
Islamska država je uspela da razvije snažnu propagandu mašineriju, uglavnom putem društvenih medija. Ona se koristi kao sredstvo za regrutovanje i prikupljanje sredstava, ali takođe za demoralisanje protivnika pre pokretanja operacija. Ista mašinerija se koristi i nakon operacija da se prenese poruka o nepobedivosti, podjednako zapadnoj i arapskoj javnosti.⁴⁹ Iz tih razloga američki zvaničnici često iznose da se Islamska država može pobediti u fizičkom prostoru usaglašenim vojnim akcijama, ali stvarna pobjeda može da nastupi tek kada bude pobeđena u informacionom prostoru, odnosno kada se pobjede njeni narativi. Zastupnici teorije četvrte generacije modernog ratovanja zato iznose da savremene kampanje nedržavnih aktera predstavljaju pomeraj od klasične vojne kampanje podržane informacionim operacijama ka stratejskim informacionim kampanjama podržane gerilom i terorizmom.⁵⁰ Dakle, novina postmodernog rata sadržana je u tome da je prostor njegovog odvijanja sada težišno prisutan u kognitivnoj i moralnoj, a ne fizičkoj dimenziji. U takvom ratu uloga superiorne vojne moći pokazuje se nedelotvornom u dostizanju krajnje željenog političkog cilja. Na šta to ukazuje?

⁴⁸ Daniel T. Lasica, *Strategic Implications of Hybrid War A Theory of Victory*, US Command and General Staff College, Fort Leavenworth, 2009, p. iii.

⁴⁹ Florence Gaub, "Hybrid tactics: ISIL & Co.", *Issue Alert*, European Union Institute for Security Studies, No. 47, October 2015, p. 2.

⁵⁰ William Lind, "The Changing Face of War: Into the Fourth Generation", op. cit.

Dijagram 3: Centar gravitacije u modernim i postmodernim ratovima

U periodu postmoderne, informacija je postala važno oružje u menjanju stavova protivnika i nametanja sopstvene volje. Tačnije, u postmoderni se promenio centar gravitacije zaraćenih strana, odnosno uporišna tačka njihove snage i slabosti koju protivnik teži da „pogodi” svojom snagom kako bi suzbio volju druge strane da nastavi da se bori. U periodu moderne, obeleženom konvencionalnim ratovima velikih sila, centar gravitacije se nalazio u njihovoj vojnoj snazi. Zato je svaka strana u sukobu težila da uništi ili onesposobi vojne efektivne protivnika čime se postizala pobeda u ratu, kako vojna tako i ona krajnja u političkoj dimenziji. Međutim, u postmodernim ratovima, koji su obeleženi izraženom asimetrijom vojne moći, centar gravitacije je promenjen. Zapadne i druge velike sile prepoznaju centar gravitacije nedržavnih aktera u njihovim identitetskim vrednostima koja ne obuzima samo oružane formacije već celokupno rukovodstvo i stanovništvo u kome oni imaju uporište. Nedržavni akteri prepoznaju centar gravitacije kod velikih sila, odnosno njihovu slabost, u

zavisnosti delovanja donosioca ključnih političkih i vojnih odluka od stavova javnog mnjenja (biračkog tela).⁵¹

Da je stanovništvo danas centar gravitacije nedržavnih aktera i velikih sila sasvim jasno pokazuje i sirijski oružani sukob. Za razliku od avganistanskog i iračkog oružanog sukoba, SAD su sada znatno opreznije u Siriji u pogledu upotrebe oružane sile. Pored retkih vazdušnih napada koje su izvele prema režimskim i snagama Islamske države, SAD se, prevashodno, oslanjaju na svoje posredničke snage koje se bore protiv režima Bašara el-Asada. Svesne podrške većinskog dela stanovništva režimu i njegovim snagama, SAD pokušavaju da tu podršku smanje. U tu svrhu stanovništvo je kontinuirano izloženo propagandi o tzv. vazdušnim ili hemijskim napadima koje režimske snage izvode prema sirijskim građanima.⁵² Rusija koja od 2015. godine izvodi masovne vazdušne napade prema snagama Islamske države i opozicionim snagama, takođe deluje prema oblikovanju stavova stanovništva posredstvom rada svog Centra za pomirenje sukobljenih strana u Siriji. Težišni zadatak ovog centra je deradikalizacija dela stanovništva koje se tokom krize okrenulo protiv režima.⁵³ I nedržavni akteri poput islamističkih kolektiviteta, opozicionih i drugih snaga, koriste propagandu kroz informaciono-komunikacijske kanale kako bi zadobili poverenje stanovništva Sirije.

Međutim, i pored toga što je informaciona moć postala važan instrument moći u ratu i što je došlo do izvesnog izmeštanja odvijanja oružanih sukoba iz fizičke u kognitivnu i moralnu sferu, oružani sukob u Siriji pokazuje još nešto. Bez obzira na sve rečeno, vojna moć, barem do sada, i dalje ostaje noseći instrument moći u ovom sukobu. Na to sasvim jasno ukazuje činjenica da je do kraja 2015. godine sirijska vlada kontrolisala samo oko 30% teritorije usled jačanja snaga Islamske države i njenog teritorijalnog širenja. Uključivanjem Rusije u sukob, krajem te godine, dolazi do potpunog preokreta. U protekle četiri godine učinak ruskih snaga doprineo je gotovo potpunom uništenju Islamske države, Džabat al-Nusre i prozapadne Slobodne sirijske armije i, posledično, napretku vladinih snaga. Polovinom 2019. godine, režimske snage kontrolisale su više od 80% teritorije, s tim da se taj procenat kontinuirano povećava.⁵⁴ Uspeh Rusije, zasnovan na vojnoj

⁵¹ Daniel T. Lasica, *Strategic Implications of Hybrid War A Theory of Victory*, op. cit., pp. 11–14.

⁵² Nafeez Ahmed, "State Propaganda in Syria: From War Crimes to Pipelines", *ISCI Report July 2018*, International State Crime Initiative, London, 2018.

⁵³ Videti više na: Russian Centre for Reconciliation of Opposing Sides in Syria, www.syria.mil.ru/en/index/syria/news/more.htm?id=12079588@egNews, 15/10/2019.

⁵⁴ „Asad kontroliše 80 odsto Sirije, bliži li se rat kraju?“, *Radio-televizija Srbije*, 4. jul 2019, www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/svet/3580267/asad-kontrolise-80-odsto-sirije-blizi-li-se-rat-kraju.html, 15/10/2019.

moći, uspeo je da povрати poverenje stanovništva u režim i osnaži moral Sirijske arapske armije. Dakle, sirijski oružani sukob potvrđuje da je „oružano” i dalje *definiens* rata koji je čvrsto utkan u njegovu nepromenljivu prirodu.

Time se hipoteza generala Ruperta Smita da je rat nestao u potpunosti opovrgava. Sirijski oružani sukob potvrđuje da rat kao masovan oblik oružanog nasilja još uvek postoji. Gramatika rata kao Klauzeviceva gramatika „metaka i čaura” nesumnjivo se promenila, i sa njom i fizionomija rata u onom delu njegove prirode koju Klauzevic objašnjava kao karakter rata. U sukobu je primetna masovna konvencionalna upotreba sile, ali i gerilskog načina vođenja rata i upotrebe akata terorizma. Sirijska kriza svakako ukazuje da se primena oružane sile i dalje smatra nosećim instrumentom u ratu, s tim da je ona dopunjena informacionim instrumentom moći. Budući da ovaj rat još nije okončan, ostaje nejasno da li će ona biti i odlučujući instrument u dostizanju krajnje pobede.

Zaključak

Teoretičari novih ratova nastoje da ukažu na suštinske promene karakteristika savremenih oružanih sukoba i prema njihovoj percepciji te promene se ne mogu objasniti klasičnom teorijom o ratu koju je početkom 19. veka dao pruski general Karl fon Klauzevic. Kriza u Siriji pokazuje da nije tačna osnovna teza teoretičara novih ratova da su se *definiens*-i rata promenili. Primena oružane sile od strane svih aktera u sirijskom sukobu, bez obzira na bazične motive koji ih pokreću, kreće se u smeru dostizanja političkih ciljeva – opstanka, svrgavanja ili ostvarivanja uticaja na aktuelni režim Bašara el-Asada. To dokazuje da se ti motivi, bilo da su oni identitetske, odnosno verske i etničke, ili, s druge strane, materijalne prirode, ne mogu ostvariti ako se prethodno ne ostvari krajnji strategijski cilj u ratu, a on je isključivo političke prirode.

Kako se centar gravitacije u postmoderni pomerio, sirijski sukob pokazuje da informaciona moć progresivno dobija na značaju. Za razliku od ratova iz perioda moderne, kada se nalazio u vojnoj moći državnih aktera, centar gravitacije se danas sve više pronalazi u stanovništvu, u umovima i stavovima građana. Uz brojna politička, ekonomska, etička i druga ograničenja upotrebe oružane sile od strane razvijenih zemalja, odnosno velikih vojnih sila, strategija njene upotrebe, kroz logiku rata, kao masovnog oružanog nasilja, sve više se pokazuje nedelotvornom. Za velike vojne sile danas je gotovo nemoguće pobediti komparativno slabijeg vojnog protivnika čije celokupno biće prožimaju snažna identitetska osećanja. Takvom protivniku, koji snagu crpi iz stanovništva, nije

moгуće nametnuti sopstvenu volju upotrebom sile. A to je krajnji cilj svakog rata, dakle potpuno i dugoročno nametanje političke volje. Zato informaciona moć sve više korespondira sa vojnom moći u nastojanju, kako državnih tako i nedržavnih aktera, ka dostizanju takvog cilja.

Bez obzira na porast uloge informacione moći, primena oružane sile u sirijskom sukobu i dalje se pokazuje kao noseći instrument u dostizanju pobjede. Ona se i dalje koristi zarad osvajanja teritorije kako bi se na njoj uspostavila politička volja ili politička vlast jedne od zaraćenih strana. U senci njene upotrebe u fizičkoj dimenziji, uporedo se vodi borba i u kognitivnoj i moralnoj dimenziji i u njoj učestvuju velike i regionalne sile i režimske i opozicione snage, te transnacionalni islamistički kolektiviteti. Na taj način, efekti primene oružane sile se osnažuju uporednim delovanjem u informacionoj sferi oblikovanjem stavova protivničke strane u sukobu.

Time se hipoteze van Krevelda, Kaldorove i Vardena o promeni *definiens*-a rata u potpunosti opovrgavaju, kao i ona revolucionarna Ruperta Smita koja ukazuje da je nestao rat kao masovni odlučujući događaj u međunarodnom sporu. Nasuprot tome, hipoteza koja se danas može prihvatiti je ona koju zastupa Džon Krenson o tome da „oružana sila više nije dovoljna za ostvarivanje pobjede, zato rat mora uključiti korišćenje svih elemenata nacionalne moći, nekada u dodatku oružanoj sili, nekada kao mnogo efikasnije rešenje”.⁵⁵ Bez primene oružane sile rata ne bi ni bilo. U suprotnom, kako Kolin Grej iznosi, rat bi postao nešto drugo.⁵⁶

Bibliografija

Balanche, Fabrice, *Sectarianism in Syria's Civil War*, The Washington Institute for Near East Policy, Washington, 2018.

Echevarria, Antulio J., *Operating in the Gray Zone: An Alternative Paradigm for US Military Strategy*, Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2016.

Echevarria, Antulio J., *Clausewitz and Contemporary War*, Oxford University Press, New York, 2007.

⁵⁵ John G. Krenson, *On Strategy: Integration of DIME in the Twenty-first Century*, op.cit, p. 3.

⁵⁶ Colin S. Gray, “How Has War Changed Since Cold War”, op.cit., p. 17.

- Gray, Colin S., *The Strategy Bridge: Theory for Practice*, Oxford University Press, New York, 2011.
- Gray, Colin S., *War, Peace and International Relations: An Introduction to The Strategic History*, Routledge, London and New York, 2007.
- Gray, Colin S., "How Has War Changed Since Cold War", *Parameters*, U.S. Army War College, Spring, 2005.
- Gaub, Florence, "Hybrid tactics: ISIL & Co.", *Issue Alert*, European Union Institute for Security Studies, No. 47, October 2015.
- Hanauer, Larry, *Israel's Interests and Options in Syria*, RAND Corporation, 2016.
- Janković, Slobodan, „Arapsko proleće i mogućnost prekrajanja postojećih granica u arapskom svetu”, *Međunarodna politika*, god. LXIV, br. 1152, oktobar–decembar 2013, str. 74–90.
- Kaldor, Meri, *Novi stari ratovi – organizovano nasilje u globalizovanoj eri*, Beogradski put, Beograd, 2005.
- Keegan, John, *A History of Warfare*, Vintage Books, New York, 1994.
- Krenson, John G., *On Strategy: Integration of DIME in the Twenty-first Century*, Strategic research Project, U.S. Army War College Press, February 2012.
- Kofman, Michael, Rojansky Matthew, "What Kind of Victory for Russia in Syria?", *Military Review*, US Army University Press, March–April 2018, pp. 2–19.
- Klauzevic, Karl fon, *O ratu*, Vojno delo, Beograd, 1951.
- Lind, William, "The Changing Face of War: Into the Fourth Generation", *Marine Corps Gazette*, October 1989, pp. 22–26.
- Lasica, Daniel T., *Strategic Implications of Hybrid War A Theory of Victory*, US Command and General Staff College, Fort Leavenworth, 2009.
- Mikić, Slobodan B., *O ratu*, Prometej, Novi Sad, 2006.
- Malantowicz, Artur, "Civil War in Syria and the 'New Wars' Debate", *The Amsterdam Law Forum*, Vol. 5, No. 3, 2013, pp. 52–60.
- Naj, Džozef S., *Paradoks američke moći: zašto jedina supersila ne može sama*, BMG, Beograd, 2004.
- Parezanović, Marko, "The Arab Spring as a New Form of Political Overturn", *The Review of International Affairs*, Vol. LXIII, No. 1147, July–September 2012, pp. 33–50.
- Plotnikov, Nikolay, Mrkić, Ivan (eds), *Foreign fighters in the ranks of terrorist organizations in Syria and Iraq*, Institute of Oriental Studies (RAN) and Conflux Center, Moscow and Belgrade, 2019.

- Smith, Rupert, *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*, Alfred A. Knopf Book, New York, 2007.
- Szénási, Endre, “Syria: Another Dirty Pipeline War”, *Defence Review*, The Central Journal of the Hungarian Defence Forces, Vol. 145, Special Issue 2017/1, pp. 188–203.
- Starčević, Srđan V., Blagojević, Srđan, „Kreveldov spor sa Klauzevicem – da li je smisao rata politički?“, *Srpska politička misao*, vol. 56, br. 2/2017, str. 117–134.
- Kreveld, Martin van, *Transformacija rata*, JP Službeni glasnik, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2010.
- Winterfeldt, Detlof von, Richard, John S., Siebert, Johannes, “Identifying and Structuring the Objectives of the ‘Islamic State of Iraq and the Levant’ (ISIL) and its Followers”, *Decision Analysis*, Vol. 13, Issue 1, March 2016, pp. 26–50.
- Vračar, Milinko, Šaranović, Jovanka, „Transformacija rata na razmeđu 20. i 21. veka“, *Srpska politička misao*, vol. 60, br. 2/2018, str. 135–153.
- Warden, John, “The Enemy as a System”, *Airpower Journal*, Vol. IX, No. 1, Spring 1995, pp. 41–55.

Dokumenti:

- “Hybrid warfare: A new phenomenon in Europe’s security environment”, Jagello 2000 for NATO Information Centre in Prague, 2015.
- “Joint Doctrine Note 1–18”, United States Joint Chiefs of Staff, April 2018.

Izvori sa interneta:

- Aftandilian, Gregory, “Security Role for the United States in a Post-ISIS Syria? - Challenges and Opportunities for U.S. Policy”, *Strategic Studies Institute Working Paper*, US War College, September 2018.
- „Asad kontroliše 80 odsto Sirije, bliži li se rat kraju“, *Radio-televizija Srbije*, 4. jul 2019, www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/svet/3580267/asad-kontrolise-80-odsto-sirije-blizi-li-se-rat-kraju.html.
- Bremmer, Ian, “These 5 Proxy Battles Are Making Syria’s Civil War Increasingly Complicated”, *Time*, 16 February 2018, www.time.com/5162409/syria-civil-war-proxy-battles/.
- Büchs Annette, “The Resilience of Authoritarian Rule in Syria under Hafez and Bashar Al-Asad”, German Institute of Global and Area Studies, *Working*

- Paper*, 97/2009, Leibniz, www.giga-hamburg.de/de/system/files/publications/wp97_buechs.pdf.
- Echevarria, Antulio J., "Globalization and the Nature of War", Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, March 2003, <https://ssi.armywarcollege.edu/pdffiles/PUB215.pdf>.
- Echevarria, Antulio J., "Fourth-Generation War and Other Myths", Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2005, <https://ssi.armywarcollege.edu/pdffiles/pub632.pdf?fbclid=IwAR1IGbj-2EjcZBam5fb2ijpi9FYFTHixEexUbGrmT2keGZbM7EL39IYimMY>.
- Gerges, Fawaz, "Saudi Arabia and Iran must end their proxy war in Syria", *The Guardian*, 15 December 2013, www.theguardian.com/commentisfree/2013/dec/15/saudia-arabia-iran-proxy-war-syria.
- Mohseni, Payam, Ahmadian Hassan, "What Iran Really Wants in Syria", *Foreign Policy*, 10 May 2018, www.foreignpolicy.com/2018/05/10/what-iran-really-wants-in-syria/.
- Nafeez, Ahmed, "State Propaganda in Syria: From War Crimes to Pipelines", *ISCI Report July 2018*, International State Crime Initiative, London, 2018.
- Sharnoff, Michael, "Why Russia will prevail in Syria", *The Washington Post*, 29 February 2018, www.washingtonpost.com/news/made-by-history/wp/2018/02/27/why-russia-will-prevail-in-syria/, 09/10/2019.
- "Syria's civil war explained from the beginning", *Al Jazeera*, 14 April 2018, www.aljazeera.com/news/2016/05/syria-civil-war-explained-160505084119966.html.

Milinko S. Vra ar

**PHYSIOGNOMY OF THE WAR IN THE POSTMODERN:
A CASE STUDY OF THE SYRIAN ARMED CONFLICT**

Abstract: The transformation of war, as a result of the overall social changes in the postmodern, reflects significant changes in its physiognomy. These changes could be observed by getting answers to fundamental and eternal questions about war – between whom it is fought, why it is waged and, lastly, how it is waged. In the case of the armed conflict in Syria, the answers to these questions indicate that the nature of the war has remained the same and that only its character has changed, especially with regard to a conceptual approach based on reducing the effectiveness of a military instrument of power and increasing others in achieving the ultimate strategic goals of the war. This disproves the claims of theorists and strategists, representatives of the theoretical direction of the “new wars”, who believe that the characteristics of the postmodern wars are fundamentally different from those of the modern era which are considered as “old” wars. The aim of the paper is to illustrate, in the example of the Syrian conflict, that the definitions of war in the form of armed violence and political nature remain firmly embedded in that part of the physiognomy of war that Klauzevic explains as objective or immutable.

Key words: war physiognomy, old wars, new wars, postmodern, the Syrian crisis.